ספר

וידבר דוד

שיעורי הלכה מאת

האי גברא רבה הגאון המפורסם

הרב **ר' דוד הלוי העללער** זצ"ל

שהרביץ תורה לעדרים שנים רבות

בק"ק לוגאנא שבמדינת שווייץ יצ"ו ובירחי כלה דאירופה

ובסוף ימיו בעיר ניו יארק יצ"ו

בכולל בית משה ובאירגון שיעורי תורה

- חלק ב' -

הלכות נט"י לסעודה, ברכות הנהנין, מנחה ומעריב,
בין השמשות וקבלת שבת, נר שבת, קידוש, תפלות שבת, ועוד

כולל בירורי הלכה למעשה משולבים בדברי התעוררות
לדקדוק המצוות ועם הרבה חידושי דינים
למען ידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון

הועתק מקלטות עם ביאורים בשולי הגליון

ע"י נכדו

יום טוב ליפמאן שרייבער

בן הרה"ג **ר' שמעון מנואל** שליט"א בעמח"ס **באר שמעון**

לייקוואד נ. דז. יצ"ו

©
כל הזכויות שמורות להמוציא לאור

Y.T.L. Schreiber
400 Second Street
Lakewood, NJ 08701

(732) 905-8942

נערך והובא לדפוס ע"י:

מכון עלה זית
עריכת ספרים מהחל עד גמירא
Alehzayis@gmail.com | 732.513.3466

הקדמה

וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת

(שמואל ב פרק כב)

אודה ה' מאד שזכיתי להוציא לאור חלק שני זה של הספר וידבר דוד, שיעורי הלכה של מורי זקני הרה"ג ר' דוד הלוי העללער זצ"ל. חלק הראשון של הספר כבר יצא לאור לפני שנה לשמחת לבם של בני תורה ומוקירי מו"ז זצ"ל, וברוך ה' שיוצא לאור חלק השני.

תוכן הספר הוא מהשיעורים שהגיד מו"ז בירחי כלה דאירופה, ובאירגון שיעורי תורה בביהמ"ד קרלין סטאלין בניו יארק. כמעשהו בראשונה כך מעשהו בשניה, העתקתי השיעורים בשלימותן כמו שאמרם מו"ז זצ"ל, והוספתי תוספת של ביאורים בשולי הגליון כדי לגלות המטמונים הטמונים בתוך הדברים, כי מו"ז גילה טפח וכיסה טפחיים כדי שיבינו השומעים הלכה למעשה, ורמז בקיצור לכמה יסודות ופרטים בענין הנלמד, והמעיין יבין המטמונים, וישמע חכם ויוסיף לקח.

חובה גדולה מוטלת עלינו להודות למנהיגי אכסניאות של תורה אלו שעל ידם זכינו לספר זה, בין על עצם השיעורים ובין על הקליטה בקלטות למען יעמדו השיעורים ימים רבים, ויהי רצון שיזכו להמשיך עבודתם הקדושה להרבות תורה בישראל.

חלק זה של הספר הוא המשך בעניני שלחן ערוך אורח חיים, וכולל מהלכות נטילת ידים לסעודה עד אחר דיני תפילות שבת, ובתוכם הלכות נר שבת שהגיד בשיעורי הירחי כלה בשנתו האחרונה שנת תש"ע, וכן הלכות נטילת ידים שהגיד באירגון שיעורי תורה באותה שנה.

עסק התורה היתה מגמת חייו של מורי זקני זצ"ל, בצורה של לימוד על מנת לעשות. עסק לברר אמיתית הסוגיות מהמקור עד דברי האחרונים בבירור אחר בירור כדי

להעמיד ההלכה כאמיתה של תורה, ובסוף יצאה הסוגיא בבהירות מכל הצדדים. המעיין בספרו דברי דוד על ל״ט מלאכות שיצא לאור בהאי שתא ע״י דודי המופלג הג״ר יו״ט ליפא הלוי העללער שליט״א ממה שכתב מו״ז זצ״ל לעצמו דרך לימודו, יראה גודל העמל שהשקיע בלימודו כדי לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

כשהגיד אח״כ השיעורים ברבים הוציא את תמצית הסוגיות מתוך כל ההיקף הגדול, ופרש השמלה לפני הקהל להלכה ולמעשה מדברי השו״ע והפוסקים, בשילוב דברי התעוררות לקיום ההלכה, וכמו שהארכתי בענין זה בהקדמה לחלק הראשון.

כבר מילתי אמורה בחלק א׳ שיש הרבה אנשים שאני צריך להודות להם שבזכותם יצא הספר לאור, וכל מה שכתבתי שם שייך גם לחלק זה.

ואסיים בתפלה יהי רצון שלא תצא מכשול מתחת ידי, ויתרבה כבוד שמים וכבוד התורה על ידי ספר זה, וההוגים בה יעמדו על האמת, וגם יתעוררו לקיים כל המצוות בכל פרטיהן ודקדוקיהן.

יום טוב ליפמאן שרייבער
אייר תשע״ה לפ״ק

מתוך מכתב שכתב

הגאון הגדול ר׳ יונתן שטייף זצ״ל

אל הרב המחבר זצ״ל בצעירותו

לכבוד הבחור החתן תמים למעלות, דילדי אימי׳ כוותי׳ תילד, חכו ממתקים וכולו מחמדים, החריף ובקי נפלא, מפואר לשם ולתהלה, ממולא במעלותיו ומדותיו התרומיות, כ״ש מו׳ ר׳ דוד הלוי העללער נ״י בקהל ענגעלבערג.

אחדש״ט יקרתו הגיעני וממש אורו עיני בראותי בקיאותו להפליא בענינים חמורים... ואשרי לו ככה.

[והאריך בנידון השאלה, ובסיום המכתב כתב בזה״ל] והנה כתבתי רק להפיס דעתו, כי רואה אני שכבודו בקי היטב בהלכות הללו...

והנני ברגשי אהבה וידידות בלונ״ח,

יונתן שטייף

מכתב הסכמה
מאת מרן הגאון ר׳ יצחק שיינר שליט״א
ראש ישיבת קמניץ ירושלים

בס״ד ל׳ אדר א׳ תשע״ד

לכ׳ הרה״ג ר׳ יו״ט ליפמאן בן הרב הגאון וכו׳ מו״ה שמעון מנואל שרייבר שליט״א חתן ידי״נ הגאון ר׳ דוד זצ״ל

תשואות חן חן על משימתו החשובה להדפיס הספר החשוב ״וידבר דוד״, שעורי׳ וחי׳ תורתו של ידי״נ זצ״ל הגאון ר׳ דוד הלר זצ״ל שהכרתי׳ היטב משך שנים ולא מעט נהניתי משיחה בדברי תורה, בהיותו קולע תמיד אל האמת, שהיתה מגמת נפשו לחדש ולהבין דברי רבותנו הק׳, ותמיד השקיע כל כוחותי׳ להבין אמיתות ועמקות הסוגיות הנלמדים. ועולם הישיבות יהנו מדברי׳ הבהירים ויגיעתו בכל כוחו להגיע אל נקודת אמת בכל סוגיא. ויאשר כוחו שמזכה את עולם התורה בבושם הזה.

בהוקרה וידידות

יצחק שיינר

מכתב הסכמה

מאת מרן הגאון ר׳ יוסף ראזענבלום שליט״א

ראש ישיבת שערי יושר

בס״ד

שמחתי מאוד לראות, שהרב ר׳ יום טוב ליפמאן שרייבער שליט״א, עומד להוציא לאור שיעורי זקינו, ידידי הנעלה הגאון ר׳ דוד העללער זצ״ל. הכרתי את ר׳ דוד זצ״ל בשנות בחרותו, וגם בשנות זקנותו, ותמיד היו שיעוריו משמחים את שומעיהם, משנות נעוריו עד יומו האחרון, כי היה פה מפיק מרגליות, והיה תמיד מבקש האמת, ודבריו נאמרו להלכה בבהירות ובהסברה נפלאה. ועיינתי בחלק מספר הזה, ונהניתי מאוד ממנו, כי השיעורים נחמדים ומתוקים, ומביאים את הלומד לאהבת תורה ויראת שמים ולהבנת הדינים על בוריין, כדרכו של ר׳ דוד זצ״ל כל ימי חייו.

ויהי רצון, שילמדו רבים בספר הזה, וילמדו ממנו ארחות חיים, ועי״ז יהיו שפתותיו של ר׳ דוד זצ״ל דובבות בקבר, וזכות הרבים תהיה תלויה בו.

וע״ז באתי על החתום לכבוד התורה ולומדיה,

יוסף ראזענבלום

בס״ד

ברכת אב

לכבוד בני יקירי, בן חכם ישמח אב, הרה״ג ר׳ יום טוב ליפמאן שליט״א,

נתת שמחה בלבי, בראותי פרי יגיעך, אשר לקחת על שכמך מלאכה גדולה וחשובה, להוציא לאור שיעורי וחדושי זקינך הגדול מורי חמי זכר צדיק לברכה, שהיה נודע בשיעוריו המתוקים והערבים, אשר סידר וחידש ביגיעה רבה, ובכל שיעוריו חידש דברים נפלאים ועמוקים ובהירים, ורבים וגם שלמים למדו משיעוריו ארחות חיים, הלכה למעשה מתוך יראת ה׳ טהורה, ליזהר בכל המצוות, וגם באותם שהאדם דש בעקביו, וניתוספה להם הבנה ובהירות בדינים חמורים.

ואתה בני, לא די שהעלית את דברי מו״ח זצ״ל על הכתב, אלא שלמדת כל הסוגיות שנאמרו עליהם השיעורים, ועיינת בכל תיבה ותיבה שאמר מו״ח זצ״ל, והוספת הערות נחוצות ועמוקות, לבאר ולהסביר כל פרט ופרט, כדי שיוכל המעיין לרדת לעומקם של דברים, ולהבין כל השיעורים על בוריים.

וכבר נודע כחך הגדול, להסביר דברים עמוקים ומסובכים בבהירות גדולה, ובדרך הזה זכית להעמיד תלמידים הגונים ומופלגים, בשיעוריך המשמחים את שומעיהם. ודרך ההסברה הזאת, למדת מזקינך מו״ח זצ״ל, על כן נאה ונהדר הוא לך להוציא לאור שיעורי מו״ח זצ״ל, לזכות את הרבים בהבנת ההלכה לאמתתה.

ויהי רצון, שתזכה להמשיך בדרכך הישרה, לשבת באהלה של תורה על מי מנוחות, להעמיד תלמידים רבים והגונים, ולזכות את הרבים בהפצת תורת זקינך. ותזכה לנחת מצאצאיך היקרים, מתוך בריאות הגוף והרחבת הדעת, לאורך ימים ושנים טובים.

אביך אוהבך
שמעון מנואל שרייבער

תוכן העניינים:

סימן כו נטילת ידים לסעודה ..... כא

סימן כז נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה ..... נד

סימן כח הקדמה להלכות ברכות הנהנין ..... סט

סימן כט ברכת דברים הבאים בתוך הסעודה ..... פב

סימן ל ברכת משקין בתוך הסעודה ..... קיב

סימן לא ברכת משקין שלא בתוך הסעודה ..... קלא

סימן לב הלכות פת הבאה בכיסנין ..... קמו

סימן לג קביעת סעודה בפת הבאה בכיסנין ..... קעז

סימן לד אכילת לחמניות ופת הבאה בכיסנין בתוך הסעודה ..... רג

סימן לה ברכת פת שנשתנה אחר האפיה ..... ריח

סימן לו ברכת מי פירות ומי שלקות ..... רלו

סימן לז כללי ברכת פרי העץ ופרי האדמה ..... רנו

סימן לח ברכת מיני דגן ..... רסט

סימן לט ברכה אחרונה על מיני דגן ועל פת הבאה בכיסנין ..... ש

סימן מ דיני עיקר וטפל בברכות ..... שלה

סימן מא כוונה בברכות - כשמברך לעצמו וכשמוציא אחרים ..... שעז

סימן מב ענין הודאה על הנס, ודיני ברכת הגומל ..... שצא

סימן מג הלכות ברכת שהחיינו ..... תכג

סימן מד זמני תפילת מנחה ומעריב ..... תמו
סימן מה איסור אכילת סעודה לפני מנחה ומעריב ..... תסח
סימן מו זמני בין השמשות ותחלת הלילה ..... תעח
סימן מז דין בין השמשות של שבת ..... תקיח
סימן מח מעלת קבלת שבת מוקדמת, וזמן הראוי לקבלה ..... תקמג
סימן מט איך מקבלים שבת מוקדמת ..... תקסז
סימן נ דיני איסור מלאכה בקבלת שבת מוקדמת ..... תקצא
סימן נא דיני קבלת שבת בהדלקת נר שבת .....תרג
סימן נב זמן הדלקת נר שבת ..... תריז
סימן נג דיני הדלקת נר שבת ..... תרל
סימן נד דיני תוספת אור בהדלקת נר שבת ..... תרסג
סימן נה דין בני הבית ואכסנאי בהדלקת נר שבת ..... תרעח
סימן נו זמן תפלת מעריב של שבת..... תשו
סימן נז מצות זכור את יום השבת לקדשו - בחול ובשבת .....תשכב
סימן נח מצות קידוש של שבת .....תשלט
סימן נט שהמצוה היא לקדש מיד בכניסת השבת ..... תשנט
סימן ס דין קידוש במקום סעודה .....תשע
סימן סא הלכות קריאת ההפטרה .....תשפה
סימן סב זמן תפילת מוסף, ואיסור אכילת סעודה לפניה .....תשצה

סימן כו

נטילת ידים לסעודה

א. הרבה שכר ועונש תלויים במצות נטילת ידים
ב. המזלזל בנטילת ידים דומה למשתף שם שמים ודבר אחר
ג. דברי השו"ע בענין השכר והעונש שיש בנטילת ידים
ד. הקושי בקיום מצות נטילת ידים ולימוד הלכותיה כהוגן
ה. תקנת נטילת ידים היא רק לפני אכילת פת
ו. טעם חובת נטילת ידים לסעודה
ז. שיעור פת שצריכים לאכול כדי להתחייב בנטילת ידים
ח. צריכים לאכול השיעור בכדי אכילת פרס
ט. אין לעשות כמו שרואים אצל הגדולים אא"כ יודעים ההלכה
י. דין תיכף לנטילת ידים המוציא
יא. איך לקיים הדין תיכף לנטילה ברכה בסעודה גדולה כגון בחתונה
יב. יש בריקודים ארוכים נידון של היסח הדעת מהנטילה

א. הרבה שכר ועונש תלויים במצות נטילת ידים

מצינו בחובת נטילת ידים לפני אכילת סעודה ענין מיוחד, שאף שחיוב זה הוא רק מצוה דרבנן מצינו בדברי חז"ל עונשים רבים להעובר עליה, וכמדומני שאין שום דבר אחר שאמרו עליו חז"ל שיש בו עונשים גדולים כמו שמצינו לגבי מצות נטילת ידים. [ולא רק בנטילה שלפני סעודה מצינו חומרות כאלו אלא גם בהנטילה קודם התפילה מצינו כעין זה כמובא בסוף בסימן ה' ע"ש].

אמנם לא כל העובר על מצות נטילת ידים נענש בכל עונשים אלו, שחז״ל חילקו בדבר, שיש ענין של מזלזל בנטילת ידים דהיינו שאינו רוצה ליטול את ידיו כלל או שנוטלן באופן שהוא נגד ההלכה, ובאלו הוא שהחמירו חז״ל כל כך[א], ויש אופן אחר שרק מפעם לפעם אינו נוטל ידיו כראוי. ובאות ב׳ יבואר למה החמירו חז״ל כ״כ על המזלזל בנטילת ידים להענש בעונשים גדולים כאלו.

ולא רק לגבי עונשים מצינו חומר גדול במצות נטילת ידים, אלא גם להיפך לענין השכר שמקבל מי שמדקדק לקיים מצות נטילת ידים כדין מצינו בדברי חז״ל שכר גדול.

ואעתיק מדברי חז״ל, מגמרא וממדרשים, השכר להמקיים מצות נטילת ידים והעונש להעובר עליה ומזלזל בה.

איתא בתנא דבי אליהו (רבה פרק ט״ו, ומובא בקיצור באליה רבה סימן קנ״ח) **למדנו רחיצת ידים מן התורה מן משה אהרן ובניו, שנאמר בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ואצל ישראל מהו אומר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, מכאן היה רבן גמליאל אוכל חולין בטהרה, ואמר לתלמידיו לא לכהנים בלבד ניתנה קדושה אלא לכהנים ולוים וישראלים כולן, שנאמר דבר אל כל עדת בני ישראל וגו׳ קדושים תהיו,**

א. כן מבואר ברש״י במסכת סוטה דף ד׳ ע״ב שהמזלזל בנט״י היינו שהוא עובר תמיד על מצות נטילת ידים, ועי׳ בכף החיים סי׳ קנ״ח אות ע״ד שביאר שיטתו דבנוגע לכל העונשים אין זה אא״כ הוא מזלזל תמיד (מלבד אם זלזולו הוא מחמת פקפוק בדברי חז״ל כמש״כ במטה יוסף מובא בבאר היטב, אבל בדרך כלל דוקא כשמזלזל תמיד הרי הוא בכלל העונשים). ודעת התוס׳ שם היא שאפילו אם אינו מזלזל תמיד הרי הוא בכלל עונש שנעקר מן העולם משום שהוא מזלזל בדברי חכמים ככתוב ופורץ גדר ישכנו נחש (ועי׳ בא״ר אות כ״א שמפרש כן בדעת הלבוש) אבל החומרות שיש בזלזול בנט״י שנעקר ע״י עניות אין זה אא״כ מזלזל בה תמיד. [אמנם הפמ״ג במ״ז ס״ק י״א ביאר בדעת התוס׳ שיש עונש עניות אף בזלזול שאינה תמידית אמנם אין אותה עניות עוקרו מן העולם אלא דלבסוף ימות קודם זמנו ע״ש. וצ״ב היכן ראה כן בדברי התוס׳, וכבר נתקשה בזה בספר פרי מגדים המבואר]. ועי׳ עוד להלן (אות ג׳) שעונשים אלו הם רק כשזלזולו הוא מחמת קלות שיש לו בהמצוה, אבל אם הוא מחמת שאינו יודע איך ליטול הידים שלא למד ההלכות אין לו כל עונשים אלו חוץ מן עניות שהוא גם כשביטולו הוא משום שלא למד. וע״ע בכף החיים סימן קנ״ח אות ע״ד.

מכאן אמרו כל המזלזל בנטילת ידים סימן רע לו, ועליו הוא אומר והיה בשמעו את דברי האלה זאת וגו׳ לא יאבה ה׳ סלוח לו וגו׳ ומחה ה׳ את שמו מתחת השמים. ומה דאמר **מזלזל בנטילת ידים** אין הכוונה רק שאינו נוטלן כלל אלא אפילו אם נוטלן אלא שמזלזל באופן הנטילה שלא ליטלן כדין באופן הנכון כפי ההלכה, והוא כשנוהג כן בתמידות שאז נחשב הדבר כזלזול כמו שנתבאר, אז **סימן רע לו,** וגם כתוב עליו **ומחה ה׳ את שמו מתחת השמים** כלשון דאמרי אינשי ימח שמו, הרי שהשתמשו חז״ל בלשון קשה כזה על מי שמזלזל בנטילת ידים.

עוד כתוב שם בתנא דבי אליהו **כל האוכל בלא נטילת ידים כאילו בא על אשת איש,** שהמזלזל בנטילת ידים הוא עבירה גדולה כל כך כאילו עבר על העבירה של אשת איש[ב].

ואיתא במסכת סוטה (דף ד׳ ע״ב) **המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם,** וזהו כעין הא דאיתא בתנא דבי אליהו הנ״ל שעליו כתוב **ומחה ה׳ את שמו מתחת השמים,** [וצריך בירור מהו עקירה מן העולם ומהו מחייה מתחת השמים].

ובמסכת עדיות (פרק ה׳ משנה ו׳ ומובא בברכות דף י״ט ע״א) **איתא המפקפק בנטילת ידים חייב נידוי, שיש לבית דין לתת איש זה שמפקפק במצות נטילת ידים בחרם.**

ב. וכעין לשון זה איתא במסכת סוטה דף ד׳ ע״ב שהאוכל בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה. והנה אף דאיתא שם שזה תלוי בהאוכל בלא נטילת ידים ולא במי שמזלזל בה אעפ״כ נקט כאן בפנים לשון זלזול דבתנא דבי אליהו ההמשך הוא על הא דלעיל דמיירי במזלזל בנט״י ולכן יש לפרש גם את זה שהאוכל בלי נטילה שהוא מזלזל בה שאז הוא שנחשב כאילו בא על אשת איש או אשה זונה, אבל אם רק פעם אחד אכל בלא נטילה אינו חמור כל כך שיהא כאילו בא על אשת איש או אשה זונה. אמנם עי׳ בבן יהוידע שם במס׳ סוטה בביאור למה הוא כבא על אשה זונה, ולדבריו משמע שאין הכוונה להורות על חומר החטא, ושיענש כאילו בא על אשת איש, אלא הכוונה היא שעצם האכילה בלי נטילה מיקרי בא על אשה זונה ע״ש הטעם, ולפי זה אינו תלוי בזלזול אלא בעצם האכילה בלי נטילה. אמנם לתנא דבי אליהו שהוא כאילו בא על אשת איש יתכן שיתפרש מצד חומר החטא כמו שכתוב בפנים, ולכן הוא דוקא במזלזל בה.

ובמסכת שבת (דף ס״ב ע״ב) איתא **ג׳ דברים מביאין את האדם לידי עניות** וכו׳ **והמזלזל בנטילת ידים**. וצריכים להתבונן בזמנינו במה שהרבה אנשים אבדו פרנסתם והעניות נמצאת בעולם, שאם היינו שואלים חכמי הגמרא שיפרשו לנו הסיבה לזה יתכן שהיו משיבין שהוא משום שמזלזלין בנטילת ידים, שהרי כן כתבו בגמרא שזלזול בנטילת ידים הוא אחד מהדברים שמביאין לידי עניות.

ובודאי מדה טובה מרובה וא״כ מובן הדבר שאם זלזול בנטילת ידים מביא לידי עניות הדקדוק בה מביא לידי עשירות, וכן איתא להדיא שם בגמרא **אמר רב חסדא אנא משאי מלא חפני מיא, ויהבו לי מלא חפני טיבותא**, שהמדקדק בנטילת ידים ואינו מצמצם בהמים אלא אדרבה שופך הרבה מים [מלא חפני מיא] נותנים לו מלא חפנים של הטבה [מלא חפני טיבותא] שזוהי סגולה להעשות עשיר.

ב. המזלזל בנטילת ידים דומה למשתף שם שמים ודבר אחר

והנה הרמ״ע מפאנו (בספרו הלכות אלפסי זוטא מס׳ ברכות פרק ח׳) מביא סוגיית הגמרא דמסכת שבת הנ״ל בזה״ל **שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות** וכו׳ **והמזלזל בנטילת ידים דדמי למשתף שם שמים ודבר אחר דסנהדרין, ולמספר בכבודו של מקום יתר מדאי דחגיגה, ששלשתם נעקרים מן העולם, שאלו דומה ח״ו דסיימינהו לכולהו שבחי דמאריה הנה השאר לא יאות אלא לזולתו, והרי זה שיתוף רחמנא ליצלן**. ומשמע מדבריו שכך היתה גירסתו בהגמרא שחומר המזלזל בנטילת ידים הוא משום **דדמי לשיתוף שם שמים ודבר אחר**[ג], שהוא דומה לקאטאליקע״ן שעוברים על שיתוף בנוגע לאותו האיש. ולפנינו ליתא כן בגמרא, והדבר מובן שהשמיטוהו משום שהיו יראים מהגוים, שהיו אז משומדים שלהכעיס הראו תמיד להגוים איפה כתוב בגמרא שום ענין נגד הקאטאליקע״ן, וגם קיבלו מהגוים ממון עבור זה, ולכן נמחק דבר זה מהגמרא, אבל בהספרים שלפני הרמ״ע מפאנו היה כתוב שם גירסא זו.

ג. דלא מסתברא לומר שכל זה הוא הוספה מדילי׳ שהגמרא הרי לא מיירי מענין זה ומהיכי תיתי שיאמר מעצמו שזהו ענין של שיתוף דמטעם זה בא לידי עניות, וע״כ שכן גרס בגמרא, ולזה הביא שיש ג׳ דברים התלויים זה בזה, שיתוף, ומספר בכבודו של מקום יותר מדאי דבזה מראה ששאר השבחים שייכי לאחר וזהו שיתוף, וגם זלזול בנט״י מטעם שיבואר.

הרי מבואר מזה עוד חומר בזלזול בנטילת ידים שהוא ממש כמו קאטאלי״ק שמאמין בשיתוף שם שמים ודבר אחר, וכאילו זה שמזלזל בנטילת ידים מאמין באותו האיש. אמנם אינו מבואר טעם הדמיון בין נטילת ידים ושיתוף, וכן הקשה שם המגיה על ספר אלפסי זוטא שאינו מבואר מדברי הרמ״ע מפאנו באיזה אופן הוי זלזול בנטילת ידים כמו שיתוף.

והראה שם המגיה לדברי מהר״ץ חיות **שחקר למה החמירו כל כך חז״ל בנטילת ידים, והשיב בשביל כשבא אותו איש לבטל התורה והמצוות בראשונה ביטל מצות נטילת ידים, והשתא אתי שפיר דמי לשיתוף. ומשום הכי לא אסבר לן הרב** [רמ״ע מפאנו] **בהא, משום דהיה יושב בערי איטלי״א.** פירוש שבתחלה עיקר עבודתם של תלמידי אותו האיש היה לבטל מהיהודים מצות נטילת ידים, ולכן מי שמזלזל בנטילת ידים חיישינן שמא הוא מהם, ומשתף שם שמים ודבר אחר.

ויש בענין זה אגרת שכתב התנא רבן יוחנן בן זכאי ליהודים שהיו אז ברומי. ואותה אגרת אינה ידועה כ״כ, שהכתב היד נמצא רק לפני כמאתיים שנה, ולפני כמאה ועשרים שנה נדפס עם פירושים מגדולי ישראל[ד], [משום שאם תנא כתב אגרת צריכה פירוש כמו שהמשנה צריכה פירוש, שהתנאים חיברו המשניות בקיצורי דיבורים וצריכים לפרש פשט של כל תיבה, וכמו כן אגרת זו נכתבה בקיצורי דיבורים מאד שצריכים פירוש].

וטעם כתיבת אותה האגרת היה משום שבאותם הימים בערך חמשים שנה לפני חורבן בית המקדש כבר באה מלכות רומי לארץ ישראל, ואף שלא רצו עדיין הרומיים להחריב את ביהמ״ק כבר התחילו הצרות וידעו היהודים מה שיכול לצאת מזה, ולכן התענה רבי צדוק ארבעים שנה לפני החורבן כדאיתא במסכת גיטין (דף נ״ו ע״א). ובאותו זמן הגלו הרומיים כמה אלפי יהודים לרומי, ושוב לא היה קשר בין אותם יהודים עם היהודים שבארץ ישראל.

ובאותה תקופה התחילו תלמידי אותו האיש לפרסם שיטתם בין היהודים. וכבר לפני זה היו צדוקים שהאמינו רק בתורה שבכתב ולא בתורה שבע״פ, כגון שהניחו

ד. הספר נדפס לראשונה בשנת תרנ״ה עם פירוש מהג״ר אליעזר אשכנזי ונקרא בשם האגרת, ואח״כ נדפס כמה פעמים בשם אגרת דרבן יוחנן בן זכאי עם פירושים אחרים.

תפילין בין העינים ממש, ומחמת זה לפעמים החמירו בחומרות גדולות כפי מה שראו בתורה שבכתב כיון שלא האמינו בתורה שבעל פה. וגם אותו האיש וכן תלמידיו [שהיו באמת יהודים] היו צדוקים, אמנם הוסיפו עוד יותר, שאמרו שיש להם כח לבטל מדברי התורה, ושהקב״ה מסכים ח״ו לאותם השינויים שהם עושים. למשל ביטלו עניני טומאה וטהרה, וכן עניני מאכלות אסורות, שאמרו שאין איסור במה שנכנס לתוך הפה רק במה שמוציאים מהפה, למשל שצריכים לקיים המצוה של ואהבת לרעך כמוך וכדומה לה.

ועיקר עבודת אותו האיש ותלמידיו היה לשמד את היהודים ולא הגוים, ולכן הלכו ודרשו שיטתם לפני היהודים. ובתחלה עסקו בענין מצות נטילת ידים, שדבר זה היה היותר קל לבטל מהיהודים, ודרשו להם לבטל אותה מצוה משום שאין דבר כזה שהיד טמאה היא וצריכה טהרה. וגם שם ברומי דרשו כן להיהודים שהוגלו לשם, וכיון שלא היה קשר בינם לבין היהודים שנשארו בארץ ישראל היתה סכנה גדולה שישמעו להם.

ולכן כתב להם רבן יוחנן בן זכאי אגרת ארוכה הנ״ל, וכתבה בשליחותו של הנשיא רבן גמליאל ככתוב שם, ותוכן הדברים הוא דברי מוסר בדרך נעימות ולא בדרך כעס, וכתב להם שיש להם לדעת שדרכם של תלמידי אותו האיש שקר הוא, ורק דרכנו הוא דרך האמת, ודחה שם דבריהם, כן מבואר מדברי האגרת וכפי הפירוש שפירשו בה הגדולים.

וזהו מה שכתב מהר״ץ חיות דמטעם זה החמירו חז״ל כ״כ בענין מצות נטילת ידים, שכיון שאז היתה התקופה של תלמידי אותו האיש שעסקו בענין זה לבטל מצות נטילת ידים מכלל ישראל, החמירו חז״ל בדבר, וגם אמרו שהמזלזל בנטילת ידים דומה למשתף שם שמים ודבר אחר ונעקר מן העולם ושיש להחרימו, וכן כל שאר הדברים הכתובים מענין חומר המזלזל בנטילת ידים.

ג. דברי השו״ע בענין השכר והעונש שיש בנטילת ידים

והנה יש מאלו הדברים הכתובים בדברי חז״ל מענין חומר העונש של המזלזל בנטילת ידים שמובאים בשו״ע, דז״ל השו״ע (סימן קנ״ח סעיף ט׳) **צריך ליזהר בנטילת ידים שכל המזלזל בנטילת ידים חייב נידוי, ובא לידי עניות, ונעקר מן העולם.** ולא מצינו

הלשון **צריך ליזהר** בשאר מצוות, למשל שיכתוב השו״ע צריך ליזהר בנטילת לולב, ודוקא בנטילת ידים מצינו כן, הרי שיש ענין מיוחד ליזהר בנטילת ידים, והוא מטעם הנ״ל שהרשעים רצו לבטל נטילת ידים.

ומה שכתב השו״ע **שחייב נידוי** המקור הוא ממסכת עדיות המובא לעיל (סוף אות א׳), שכיון שהוא מביט על חובת נטילת ידים קצת באופן של קלות, חייב נידוי[ה]. ומה שכתב השו״ע שגם **בא לידי עניות** המקור הוא ממסכת שבת המובא לעיל, ולגבי זה איתא[ו] שהעניות באה אפילו אם אינו מזלזל בנטילת ידים, ר״ל שאינו עושה כן משום קלות אלא למשל שאינו יודע הדין איך ליטול ידיו, שאעפ״כ בא מחמת זה לידי עניות. ומש״כ שגם **נעקר מן העולם** המקור הוא ממסכת סוטה הנ״ל. וכשמת מישהו קודם זמנו חושבים בני אדם למה מת פלוני, ולפי דברי השו״ע יתכן שהטעם הוא משום שהיה

ה. ר״ל דלזה בעי׳ דוקא שיהא זלזולו מצד ענין של קלות דהיינו שאינו נוטל ידיו כלל או אפילו אם רק אינו נוטלן כהלכה (וככתוב באות א׳ דשני אלו בכלל מזלזל הן) מחמת קלות שאין המצוה חשובה אצלו כ״כ כדי שיתגבר על עצלותו (וזהו קצת קלות, אבל אם הוא משום שהוא מזלזל בדברי חכמים אז אפילו בפעם אחד באים עליו העונשים כמש״כ במטה יוסף המצויין בבאר היטב ומובא בכף החיים), אבל אם הוא משום שאינו יודע ההלכה אז אף שתמיד אינו נוטלן כראוי אינו בכלל נידוי. ונראה דהראי׳ לזה הוא מלשון המשנה המפקפק (עי׳ בעדיות פ״ה ובברכות י״ט ע״א), ולא שייך פקפוק אלא כשעובר במזיד מחמת קלות (שעצלותו נובעת ממה שדברי חז״ל הן קלין בעיניו וזה נחשב כפקפוק בחשיבות דבריהם), ולא כשאינו יודע את ההלכה.

ו. ענין זה מצאתי בספר באר שבע שם במס׳ סוטה דף ד׳ ע״א, שכתב ליישב קושיית התוס׳ שם שהקשו שהסוגיות סותרות זא״ז אם המזלזל בנט״י נעקר מן העולם או רק בא לידי עניות, דנעקר מן העולם היינו כשזלזולו הוא משום מה שאין נט״י חשובה בעיניו, אבל אם אינו מחמת זה העונש הוא רק שבא לידי עניות ואינו נעקר מן העולם. [אמנם מדבריו שם מבואר דס״ל דהוא דוקא כשאוכל בלי נטילת ידים כלל [כמש״כ רש״י שם בסוטה] דאז אמרינן שאין מצות נט״י חשובה בעיניו, אבל אם רק אינו נוטלן כראוי אמרינן דודאי חשובה היא בעיניו כיון דסו״ס הרי הוא נוטל ידיו ואינו נעקר מן העולם. ולפי המבואר באות א׳ יתכן שגם זה יהיה בכלל נעקר מן העולם דמה שאינו מדקדק ליטול כדין הוא משום שאין המצוה חשובה בעיניו כ״כ כדי להשתדל לקיימה כדין.]

מזלזל בנטילת ידים. ונמצא שהמזלזל הוא מאבד עצמו לדעת כיון שכן כתוב בשו״ע שעבור זה נעקר מן העולם.

וכתב עוד השו״ע (סעיף י׳) **אעפ״י ששיעורם ברביעית יוסיף ליטול בשפע, דאמר רב חסדא אנא משאי מלא חפני מיא ויהבו לי מלא חפני טיבותא**, פירוש שיש בזה סגולה גדולה, שהמשתמש בכלי גדול שיש בו הרבה רביעיות של מים אף דדי לנטילה ברביעית יהיה לו שכל ויטול ידיו בכל המים שיש בתוך הכלי, שבשכר שהוא משתמש בהרבה מים יהיה לו פרנסה טובה, שיהיה לו מלא חפנים של טוב. ואינו צריך ליטול חבית גדולה כדי שיהא לו כ״כ הרבה מים, אבל עכ״פ ימלא הכלי שמשתמש בו בלא״ה ויטול ידיו בכל המים שבו כמו שעשה רב חסדא שנטל מלא חפניו מים, כן מבואר בשו״ע הרב[ז].

ובזמנינו לדאבוננו יש הרבה צרות בענין חסרון הפרנסה, ורבים נוסעים לקברי הצדיקים במקומות רחוקים ועולה להם בכסף רב, ולמה יבטלו עצה זו הכתובה בשו״ע שאינו עולה כ״כ כסף והוא דבר שקל לעשותו [ואינה רק סגולה מאדם גדול פלוני ופלוני אלא סגולה מאמורא], שאם רואה שמצב הפרנסה שלו אינו טוב יקח הרבה מים לנטילת ידים, שאף שיוצאים במעט מים יקח הרבה, ואז יהיה לו הרבה טובה.

אמנם מביא המשנה ברורה (ס״ק ל״ח) בשם השל״ה **מכל מקום לכתחלה טוב יותר שלא יעשה בשביל זה, דהוא ע״מ לקבל פרס, אלא יעשה הכל לכבוד השם יתברך, והשכר ממילא יבא**. ודומה לזה מצינו לגבי מצות מזוזה שגם שם נאמר שכר גדול להמדקדק בה ככתוב בתורה **למען ירבו ימיכם וימי בניכם** וגו׳, שהמדקדק במצות מזוזה וקובעה במקומה הראוי לה [דאם לא קבעה במקומה הראוי לא מהני מידי מה שהמזוזה עצמה כשרה, וקביעת המזוזה במקומה הראוי אינו דבר קל לקיים בפרט בבתים שלנו שנתחדשו בהם שאלות הרבה שלא היו מלפנים באירופה,] מקבל שכר גדול זה.

ז. בסידורו ריש סדר נטילת ידים לסעודה, דמבואר שם שיסוד דין זה הוא כדי שיגיע המים לכל מקום בידיו בריוח, ומה דנקט מלא חפניו מים אין זה משל לריבוי המים דומיא דמלא חפני טיבותא שהוא משל לריבוי הטובה, אלא פירושו שנוטל כל ידיו ממש כל החפנים עד הפרק, וכיון שכן אין סיבה ליטול ידיו מכל המים שבחבית דלא יתוסף בזה בהנטילה.

והרמ"א[ח] מביא מהמהר"ם מרוטנבורק שהוסיף **מובטח אני שכל בית מתוקן במזוזה כהלכתה** [היינו במקומה הראוי כנ"ל] **אין שום מזיק יכול לשלוט בו**, שבאותו בית לא יפול ילד וישבור ידו או רגלו, וכן לא יקרה שם שום אונס אחר. וכתב בזה הרמב"ם[ט] שאף שיש בקיום מצות מזוזה שכר ותועלת גדול לא יקיימנה מחמת זה אלא יקיימנה לשמה להזכירו מה שכתוב בה שמע ישראל וגו', והשכר יבא ממילא. וכמו כן הוא לגבי נטילת ידים, שאף שמקבלים עבורה שכר גדול אין לקיימה בשביל זה.

והוסיף[י] המשנה ברורה בשם האחרונים **ומי שזהיר בזה ואינו מתעשר הוא מפני שמעשיו מעכבין**, דנמצא לפעמים מי שנזהר בנטילת ידים ונוטל ידיו בהרבה מים ואעפ"כ אינו מתעשר, והוא משום שיש לו עבירות אחרות שמעכבות העשירות'.

ועבירה שיכולה לעכב העשירות מצינו במסכת גיטין (דף ל"ח ע"ב) **תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון** ואחד מהם הוא **דקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא**, שהקובעים סעודתן בשבת בשעת בית המדרש הוא אחד משלשה דברים שבשבילם יורדים בעלי בתים מנכסיהם, והיינו כשהם מבני אותו בית המדרש, שהם מתפללים שם בתמידות, וכשלומדים שיעור בשבת אינם באים לשמוע השיעור שיושבים בבתיהם ואוכלים סעודה, ומחמת זה יורדין מנכסיהם. וברמב"ם (הלכות שבת פרק כ"ג הי"ט)

ח. בדרכי משה יו"ד סי' רפ"ו אות ד', הביאו שם מהמרדכי שהעתיק לשונו של מהר"ם. ודברי המהר"ם נדפסים בתשובות מהר"ם מרוטנבורק סי' ק"ח וז"ל ואילו היו יודעים כמה המזוזה טובה היא להם שמא לא היו עוברים עליה, מובטחים שכל בית שמתוקן במזוזה כהלכתא אין שום מזיק יכול לשלוט בו עכ"ל (ועי' עוד בספר באר שבע קונטרס באר מים חיים סי' י"ג מה שכתב בענין דברי המהר"ם). וע"ע בטור יו"ד סי' רפ"ה במש"כ שהמזוזה היא שמירה שהבית נשמר על ידה והעתיקו הט"ז שם.

ט. בהלכות מזוזה פ"ה ה"ד, ע"ש שכתב כן לגבי הכותב שמות מלאכים בתוך המזוזה כדי שתהיה המזוזה שמירה, אמנם ה"ה אם מניחו כדי שיהיה לו אריכת ימים, וכן הוא להדיא בטור (יו"ד סוף סי' רפ"ה) לגבי שמירת הבית ע"י המזוזה וז"ל ומ"מ לא יהא כוונת המקיימה אלא לקיים מצוות הבורא יתעלה שצונו עליה.

י. והוסיף הכף החיים בסימן זה אות פ' וז"ל אבל עכ"פ אע"פ שאינו מתעשר צריך ליזהר ליטול בשפע כדי שימשך שפע למעלה ויקבל שכר לעתיד, שאין לך שום מצוה שאין לה שכר.

ובשו״ע (סי׳ ר״צ סעיף ב׳) הובא דין זה ללכת אל השיעור, והמגיד משנה מביא שהיה מנהג שאפילו מי שגדול בתורה יותר מהדרשן, כגון רב העיר, גם הוא הלך לשמוע השיעור כדי שכולם יבואו, ומזה רואים עד היכן הדבר מגיע שצריכים ללכת לשמוע שיעור שלומדים ברבים בבית המדרש. עכ״פ הרי לנו עבירה אחת שמחמתה לא יתעשר המדקדק מאד בנטילת ידים, וכן מובא שם בגמרא עוד דברים הגורמים לזה.

אמנם אי לאו העבירות המעכבות מבואר בגמרא ובשו״ע שיש לו שכר של **מלא חפני טיבותא**, ומזה מובן גודל הענין לדקדק הרבה בנטילת ידים ליטול ידיו בהרבה מים, ופשוט הדבר שיש לכל אחד ליזהר בדבר ולעשות כן.

ד. הקושי בקיום מצות נטילת ידים ולימוד הלכותיה כהוגן

הלכות נטילת ידים מתחילין בשו״ע או״ח בסימן קנ״ח ונגמרין בסוף סימן קס״ה, סך הכל שמונה סימנים. וכשהגיע בעל הפרי מגדים לסימן החמישי שהוא סימן קס״ב כתב (מ״ז ס״ק ז׳) בזה״ל **אמר הכותב, כפי הפרטים המבוארים בסימן זה ובסימנים הקודמים כי רבים המה צריך אדם בינוני להתבונן ולומר אולי מיומא לא משאי ידי כראוי**, שכשיגיע הלומד אף לסימן החמישי בלבד כבר יפול ספק וחשש בלבו שמא באמת לא קיים מצות נטילת ידים מעולם, וחשש זה הוא משום שקשה מאד לעמוד על ההלכות בברירות ולכן יתכן שמעולם לא נטל ידיו באופן של גלא״ט כשר.

ומה שכתב הפרי מגדים **אדם בינוני** כוונתו למי שאינו עם הארץ אלא הוא כמו רוב אנשים, ואיש זה אפילו אם הוא כבר בן שמונים שנה ועוד יותר מזה שאפילו אם למד רק חלק של הלכות נטילת ידים יחשוש שמא מעולם לא קיים כראוי אותן הלכות שכבר למד, ואף לא פעם אחת בחייו.

ומה שכתב כן הפרי מגדים הוא משום שבזמנו לא היה כמו בזמנינו שקל מאד ליטול הידים בהרבה מים, שבזמנו לא היה להם מים אלא ע״י שהביאו מבור המים, ובכל מקום הביאו המים ונתנוהו בתוך חבית גדולה שבפני כל בית ובית, וממנה הוציאו מים לכל צורך שהיה להם למים, כגון לבישול וכיבוס בגדים ושתייה וגם לנטילת ידים. וכיון שלא היה להם מים בשפע יש לחוש שמעולם לא נטל ידיו כהוגן, משא״כ בזמנינו כמדומני שאין צריכים לחוש שמי שלא למד היטב ההלכות מעולם לא נטל ידיו כראוי,

אמנם סו״ס מובן מכל זה שהלכות נטילת ידים הן הלכות שצריכים לדקדק בהן הרבה כדי לידע אותם בבהירות.

ובמקום אחר כתב הפרי מגדים שבשו״ע אורח חיים הלכות נטילת ידים לאכילה הן היותר קשין מכולם [אבל הלכות נטילת ידים לתפילה אין בה כל החומרות שיש לנטילת ידים לאכילה, ולכן לימוד הלכותיה קל יותר].

ומובא בספר ארחות חיים (ספינקא סימן ד׳ אות י׳) בשם בעל הדברי חיים שאמר **שרבינו הקדוש ר״ר שמעלקי מניקלשפורג היה לו שלש מאות חומרות בנטילת ידים לאכילה, וחשב גם אחד מהם מים ששאבו עכו״ם.** ואיני יודע מה הן השלש מאות חומרות[יא], אבל אינו קשה כ״כ למצוא אותן, [ובודאי אין כולם נוגעים בכל פעם שנוטל ידיו, אבל ברבות הימים יזדמנו הרבה מהם].

ה. שתקנת נטילת ידים היא רק לפני אכילת פת

חובת נטילת ידים הובאה בשו״ע בתחלת סימן קנ״ח **כשיבא לאכול פת שמברכין עליו המוציא יטול ידיו אפילו אינו יודע להם שום טומאה, ויברך על נטילת ידים,** ואינו חיוב דאורייתא אלא חז״ל תיקנו חיוב נטילת ידים לאכילה. ודוקא לאכילת פת כמש״כ השו״ע, וכתב המשנה ברורה (ס״ק ב׳) **לאפוקי על פירות,** שהבא לאכול פירות אין לו חיוב נטילת ידים.

והשו״ע כתב שאף בפת אין החיוב אא״כ בא לאכול מין פת שמברכין עליו המוציא, וממשיך השו״ע **אבל לפת שאין מברכין עליו המוציא כגון לחמניות או פת הבאה בכיסנין ואינו קובע סעודתו עליהם אין צריך נטילת ידים,** דרק קודם אכילת פת יש חיוב נטילת ידים ולא קודם אכילת עוגה של מיני מזונות. ואין זה תלוי במה שכתב עליו האופה ׳מזונות ברויט ומברכים עליו מזונות׳ אלא במה שכתב השו״ע שברכתו מזונות, שמה שהאופה כתב שברכתו מזונות כדי שיקנו ממנו הרבה אינו משנה הדין, ואף שיש מיני ׳מזונות ברויט׳ שאכן ברכתן מזונות, רובן אין ברכתן מזונות, ויש כאלו דלכולי

יא. יש להעיר דיתכן שהוא גוזמא כדמצינו בחולין דף צ׳ ע״ב ובעוד מקומות מספר שלש מאות שהוא גוזמא.

עלמא ברכתן המוציא ועכ״ז כותבים עליו שהוא ׳מזונות ברויט׳ [והפרטים בזה מבוארים בסימן ל״ב אות ז׳]. ועכ״פ הדין הוא שרק כשבא לאכול פת שמברכין עליו המוציא יש חיוב נטילת ידים ולא כשבא לאכול פת שברכתה מזונות.

ובכל זה צריך הדבר ביאור, ראשית מהו טעם של עצם התקנה שתיקנו חז״ל חובת נטילת ידים לפני האכילה, ושנית למה תיקנוה רק לפת שמברכין עליו המוציא ולא כשבא לאכול דברים אחרים כגון פת הבאה בכיסנין ובשר ופירות וירקות. ופשוט שאם עשה צרכיו בבית הכסא צריך ליטול ידיו בכל אופן ואף לפני אכילת שאר דברים, אבל חיוב זה הרי נתחדש לענין פת ליטול ידיו אף כשאינו יודע להם שום טומאה ולכלוך, וגם טעונה ברכה כיון שהיא תקנת חז״ל ליטול ידיו לפת, וגם יש בנטילה זו לפני אכילת פת דינים מיוחדים בהכלי ובהמים, ומשום שהוא חיוב מיוחד של נטילת ידים לפת, וכל זה צריך ביאור.

ו. טעם חובת נטילת ידים לסעודה

וכתב המשנה ברורה (ס״ק א׳) **טעם תקנת נטילה הוא משני דברים, אחד מפני סרך תרומה, והיינו כיון דידים עסקניות הן ונוגעים בכל דבר, ובזמן שהיה נוהג טומאה וטהרה והכהנים אכלו תרומה היו צריכין ליטול ידיהם מדברי סופרים קודם אכילת תרומה כדי שלא יטמאוה בנגיעתן, וכדי שיהיו רגילין הכהנים בזה גזרו ג״כ על כל איש ישראל האוכל פת שאסור לאכול עד שיטול ידיו, וגם עכשיו שאין הכהנים אוכלין תרומה מפני הטומאה לא בטלה תקנה זו כדי שיהיו רגילים בני ישראל כשיבנה בית המדש במהרה בימינו לאכול בטהרה. ועוד טעם לתקנת נטילה משום נקיות וקדושה, וסמכו בגמרא** (ברכות נ״א) אקרא דוהתקדשתם והייתם קדושים. ואבאר דברי המשנה ברורה.

מקור טעם הראשון הוא מגמרא במסכת חולין (דף ק״ו ע״א) דאיתא שם **אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן נטילת ידים לחולין מפני סרך תרומה**, ופרש״י **מפני סרך תרומה הוצרכה, שהידים שניות ופוסלות את התרומה, אבל חולין לא מהני בהו שני, ומפני סרך תרומה שירגילו אוכלי תרומה ליטול ידיהם הנהיגוה בחולין.** פירוש, שבזמן שאכלו הכהנים תרומה היו צריכים נטילת ידים כיון שהידים שניות הן ופוסלות את התרומה בנגיעתן, ותיקנו נטילה לחולין אטו תרומה כדי שיטלו הכהנים ידיהם לתרומה. ועוד, שאף שרק הכהנים אוכלים תרומה יתכן נגיעת תרומה גם

בישראלים, והרי כל אחד מישראל היה לו ברשותו תרומה ממה שהפריש ליתן לכהן ועדיין לא נתנה, וגם הישראלים צריכים ליטול ידיהם קודם נגיעת תרומה, ולכן תיקנו שקודם אכילת חולין יטלו ידיהם כדי שיהיו רגילים בנטילה ויזכרו ליטול ידיהם קודם נגיעת תרומה.

והטעם שלא תיקנו נטילה לחולין מצד עצמם הוא משום שכיון שידים שניות הן [מתקנת חז״ל כיון שנוגעים בכל מקום] אינם מטמאים חולין כמו שכתב רש״י שאין חולין נפסל בשני, אבל תרומה נפסלת בשני להעשות שלישי ואז אסור לאוכלה, ולכן הצריכו נטילה לתרומה [לנגיעה ולאכילה], ותיקנו נטילה גם לאכילת חולין משום סרך תרומה.

והנה כל הנ״ל שייך לזמן בית המקדש כשהיו הכהנים אוכלים תרומה, אבל בזמנינו הרי אינם אוכלים תרומה וא״כ לא שייך עוד טעם התקנה של מצות נטילת ידים. ולזה כתב המשנה ברורה[יב] שלא פקעה התקנה משום שאנו מאמינים בביאת המשיח וכשיבא משיח יחזרו הכהנים לאכול תרומה ושוב יהיה שייך כל הנידון של טומאת הידים, וכדי שיהיו רגילים אז בנטילת ידים תיקנו חז״ל שאפילו בזמן הזה יטול ידיו לפני האכילה.

ומה שלא תיקנו נטילת ידים גם לנגיעה בלבד, דהא בתרומה אף נגיעה צריכה נטילה כיון שבנגיעת התרומה בסתם ידים מטמאינן לה. התירוץ על זה הוא[יג] דדוקא כשבא לאכול שכיח הוא ליגע בה, ולכן תיקנוה רק לאכילת חולין.

אמנם מה שנשאר ליישב הוא שאלה השניה הנ״ל מאי שנא פת שמברכין עליו המוציא מכל שאר מאכלים שלא תיקנו להם חובת נטילה, דהא גם בהם שייך תרומה והו״ל לתקן נטילה בחולין שלהם אטו תרומה שלהם. וכתב המשנה ברורה (ס״ק ב׳) בשם הלבוש **והטעם לפי שאין רוב התרומה אלא ממיני פת דכתיב ראשית דגנך, ואין דרך לאכול מיני דגן אלא אחר שעושין ממנו פת לא גזרו ג״כ נטילה אלא באופן זה**[יד].

יב. והמקור הוא מהלבוש שכתב כן.

יג. כן כתב בחידושי הר״ן שם במסכת חולין.

יד. וזה מיישב ב׳ הדברים, אחד שרוב תרומה הוא מדגן לאפוקי פירות שאין רוב תרומה מהם,

ויש להוסיף, דבזמן הזה מובן אף יותר למה לא תיקנו נטילה בכל דבר וכן למה לא תיקנו נטילה אף לנגיעה, דבזמנינו באמת אין שום מעלה בהנטילה שהרי בלא"ה אנו טמאים לנפש אדם, שאפילו מי שלא נטמא להדיא למת מסתמא היה נמצא פעם בבית שהיה שם מת, שאף כשהוא בקומה התחתונה והמת הוא הרבה קומות למעלה ממנו נטמא עי"ז בטומאת מת, וכיון שנטמא א"א ליטהר אלא ע"י אפר פרה אדומה ואין לנו בזמנינו אפר פרה אדומה, ולכן עד שיבא משיח כולנו טמאים ואין תועלת בנטילת ידים לטהרנו לאכילת תרומה[טו]. אמנם למעשה תיקנו חז"ל נטילה אף בזמנינו כדי שכשיבא משיח נהיה מורגלים בנטילת ידים, ולזה סגי לתקן רק במקצת ולא בכולו כיון דבאמת אין הנטילה מועלת כלל. ולכן תיקנו דוקא באכילה ולא בנגיעה, וכן דוקא בפת שהוא עיקר מאכל האדם, וכשיטול לזה ידע שיש ענין של נטילת ידים וממילא כשיבא משיח כבר יהיה מורגל בנטילה.

וטעם השני של חובת הנטילה שהביא המשנה ברורה מקורה ממסכת ברכות (דף נ"ג ע"ב) **והתקדשתם אלו מים ראשונים**[טז], שהוא טעם נוסף על תקנת נטילת ידים משום נקיות וקדושה, שצריכים לקדש ולנקות את הידים לפני האכילה. ובדרך כלל אין חיוב לנקות ולקדש הידים אפילו אם הולך ללמוד תורה, וכ"ש שאין צריך שתהא נטילה בכלי וכו', אבל דרשי' בגמרא מהפסוק דוהתקדשתם שיש לנקות הידים לפני האכילה ע"י נטילת ידים בכלי וכו'.

וזהו ע"פ דברי תלמידי רבינו יונה בברכות דף מ"א ע"א בדפי הרי"ף ד"ה כל שטיבולו שכתבו שם שרוב תרומה הוא מדגן דפירות אינם מחוייבים מה"ת ודוקא תירוש ויצהר שיש ליתנן כשהם משקים כלשון הפסוק תירוש ויצהר ואז אין הדרך ליגע בהן בעצמן אלא לשתותן בכוס ולכן אינם צריכים נטילה מדין, וגם זה הובא בלבוש בסעיף ו' ע"ש, ועוד שאף דגן רוב אכילתו הוא פת ולכן לא תיקנו נטילה אלא בזה.

טו. סברא זו שמי שהוא טמא מת לא שייך בי' חובת נטילה הובאה גם לגבי נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה דיש אומרים דמש"ה אין חובת נטילה לפני אכילתן בזמנינו, אבל עכ"פ בפת אף דגם בה שייכת סברא זו מ"מ לא ביטלו ענין הנטילה קודם אכילתה בזה"ז רק שמועילה שלא לגזור על הכל כמבואר בפנים.

טז. לפי דעת התוס' בחולין שם ד"ה מצוה לשמוע דברי חכמים זהו ביאור מה דאמר שם הגמרא ועוד משום מצוה שתיקנו חכמים נטילה משום נקיות.

ובאמת לשון הפסוק הוא והתקדשתם דמשמע ענין של טהרה וקדושה, כטבילה במקוה, רק שביאר המשנה ברורה שהוא באמת ענין של נקיות, ומקור הדבר ציין שם שהוא מדברי הסמ״ג שכתב כן (במצות עשה כ״ז הלכות נטילת ידים). וכן מבואר גם מדברי רש״י (הועתקו בדברי תלמידי רבינו יונה בברכות דף מ״א ע״א בדפי הרי״ף) ותוס׳ (בחולין שם ובפסחים סוף קט״ו ע״א) שתקנת נטילת ידים היא משום נקיות[יז]. ואף שיש הרבה הלכות לחובת נטילת ידים לפני האכילה מצד הכלי ומצד המים סוברים ראשונים אלו שתכלית הנטילה הוא כדי שלא תהא האכילה ע״י ידים מלוכלכות[יח].

וביאור טעם זה הוא משום שהמאכלים שאוכלים מתהפכים להיות גוף האדם, שכשנולד תינוק גופו קטן מאד ואח״כ מתגדל ומתרבה הרבה ע״י המאכלים שאוכל, שכל מין מאכל בונה גופו של האדם יהיה איזה מאכל שיהיה, וע״י גוף זה בכח האדם להתגדל בעבודת ה׳ ולהיות צדיק גדול. ולכן רצה הקב״ה שמלבד שיהא המאכל כשר גם הידים יהיו נקיים ובאופן זה יאכלנו ולא יתגדל מדברים מלוכלכים[יט]. אמנם גם לטעם זה לא תיקנו חז״ל נטילה אלא בפת שמברכין עליו המוציא משום שהוא עיקר מאכל האדם כדי לחיות, דבזה הוא שתיקנו ענין זה של נקיות וקדושה.

יז. כן פירשו רש״י ותוס׳ על מה דאמרי׳ בגמרא בחולין אחר הטעם של סמך תרומה ועוד משום מצוה ופירש אביי מצוה לשמוע דברי חכמים, ופירשו רש״י ותוס׳ דהיינו שציוו משום נקיות. ולפי דברי הסמ״ג מובן שהכוונה היא להגמרא בברכות דדריש כן מהפסוק והתקדשתם, וקדושה ענינה נקיות וקדושה כלשון המשנה ברורה. ויש להעיר שאף שכן העתיקו תר״י מדברי רש״י על הגמרא חולין לפנינו ברש״י שם ליתא. והנה נפק״מ בטעם זה של נקיות לענין מי שנגע בטינופות באמצע הסעודה שצריך לחזור ולברך, דכן נפסק בסוף סימן קס״ד (וע״ש במ״ב ס״ק י״ג), והוא רק משום נקיות, ע״ש בביאור הלכה באמצע ד״ה לחזור.

יח. ואין לומר שדין כלי ומים וכו׳ הוא רק משום הטעם דסרך טומאה אבל מצד הטעם של נקיות לחוד די אף בלי זה, דבגמרא חולין מבואר שיש שני טעמים נפרדים לחובת הנטילה וכל אחד הוא טעם מספיק לעצמו כיון שהביא שם הטעמים כדי לפרש טעם חובת הנטילה, ואם לא סגי בטעם השני למה הביאו.

יט. פירוש זה בענין נט״י לאכילה מבואר בדברי המהר״ל בספרו נתיבות עולם פרק ט״ז ע״ש.

ז. שיעור פת שצריכים לאכול כדי להתחייב בנטילת ידים

ואבאר שיעור פת שצריך לאכול כדי להתחייב בנטילת ידים. כתב השו״ע (סעיף ב׳) **יש מי שאומר שאם אינו אוכל אלא פחות מכביצה יטול ידיו ולא יברך.** וממשיך השו״ע (סעיף ג׳) **אם אוכל פחות מכזית יש מי שאומר שאין צריך נטילה.** והטעם בכל זה הוא משום שיש בענין זה שלשה שיטות. שיטה אחת סוברת שאין חובת נטילת ידים אלא אם אוכל פת כשיעור ביצה ובפחות מזה אינו צריך נטילה כלל, ובטעם שיטה זו כתב המ״ב (ס״ק ט׳) **משום דלענין טומאה פחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדאורייתא**[כ] **ולא יטמא ע״י הידים לכן גם על הנטילה לא גזרו.** ושיטה שני׳ סוברת שחובת נטילת ידים תלוי׳ בשיעור כזית, ומבאר המשנה ברורה (שם) הטעם **דכיון דלענין ברכת המזון חשיבא אכילה דהא קי״ל דמברכין ברכת המזון על כזית חשיבא גם לענין נטילת ידים ולא פלוג חכמים בתקנתן.** ושיטה שלישי׳ סוברת שאפילו על פחות מכזית תיקנו נטילת ידים.

והשו״ע עשה בזה פשרה, שכיון שלפי שיטה הראשונה אין חובת נטילה בפחות מכביצה לכן מספק אין לברך על פחות מכביצה, דהברכה אינה מעכבת הנטילה, אלא יטול ידיו בלא ברכה כיון דלשאר השיטות יש חובת נטילה אף בפחות מכביצה, ולכן הביא השו״ע דעה שני׳ שיטול ידיו ולא יברך. אבל לענין פחות מכזית הביא השו״ע שיש מי שאומר שאין צריך נטילה, דבזה אפשר לסמוך על שתי שיטות הראשונים שאין חובת נטילה כלל. אמנם למעשה מביא המשנה ברורה (ס״ק י׳) מאיזה אחרונים שיש להחמיר, ומסיק **על כן לכתחלה נכון להחמיר בזה** ליטול ידיו אף לאכילה של פחות מכזית, אמנם בלי ברכה.

וענין זה נוגע הרבה לסעודה שלישית שהרבה פעמים כבר שבעים מסעודת שחרית ולכן אומר אחד לחבירו **טול ידיך ואכול כזית,** ואין נכון לומר כן דכיון שיאכל רק כזית צריך לומר לו **טול ידיך בלי ברכה ואכול כזית** דעל אכילה פחותה מכביצה אין מברכים כמו שנתבאר. ובאמת בלא״ה אינו נכון מה שאומר לאכול רק כזית דמצד חובת סעודה שלישית יש לאכול כביצה כדאיתא בשו״ע בסימן רצ״א (סעיף א׳) **ואף אם הוא שבע**

כ. עי׳ תוס׳ במסכת שבת דף צ״א ע״א ד״ה אי.

יכול לקיים אותה בכביצה, וכתב שם המג״א (ומובא במ״ב שם ס״ק ב׳) **לאו דוקא, אלא מעט יותר מכביצה, דכביצה מיקרי עדיין אכילת עראי ולא חשיב סעודה.**

אמנם מסיק שם המ״ב (סימן רצ״ב סק״ב) **ויש אומרים שאפילו בכזית יוצא ידי הסעודה, ונכון להחמיר לכתחלה אם אפשר לו**, הרי שיש מקום להקל אמנם דוקא בשעת הדחק, וא״כ כשאינו שעת הדחק אין לאכול כזית בלבד לסעודה שלישית אף בלי הטעם דברכת נטילת ידים, ואם הוא שעת הדחק ואוכל רק כזית אין לו לברך על הנטילה, אבל נטילה בעי מספק כמו שנתבאר.

ויתכן שמי שלא ידע דין זה ולכן אף כשאכל פחות מכביצה נטל ידיו בברכה, וכן נהג כל ימי חייו, הרי הוא בכלל המזלזל בנטילת ידים שבא לידי עניות, אמנם איני יודע בברירות אם הוא כן[כא].

ועי׳ במשנה ברורה (ס״ק ט׳) שכתב שמחשבים הביצה בלי הקליפות, וגוף הדבר מהו שיעור ביצה הוא אריכות גדול וצריך בירור[כב]. עוד כתב המשנה ברורה (ס״ק י׳) שאין צריך הכביצה של פת להיות חתיכה שלמה אלא אפילו פירורין שמצטרפין לשיעור כביצה נמי נחשב שיעור, שהדבר תלוי בשיעור כמות הפת.

ח. צריכים לאכול השיעור בכדי אכילת פרס

וכל הנ״ל הוא מענין שיעור הפת שצריכים לאכול, אבל יש לדעת דלא סגי בזה, דיש גם שיעור להזמן שבו צריכים לאכול שיעור הפת. והשיעור הוא כזית בכדי אכילת פרס, ולכן כיון שביצה הוא שני זיתים צריך לאכול כל כזית של הכביצה בתוך שיעור זה של כדי אכילת פרס.

ויש מחלוקת גדולה בהשיעור של כדי אכילת פרס, י״א שהוא ארבע מינוטין וי״א חמש מינוטין וי״א שש מינוטין. ודעת החת״ס (שו״ת ח״ו סימן ט״ז) לגבי חולה שיש בו

כא. נראה שהספק הוא משום שבאמת נטל ידיו אלא שיש ספק שמא היתה ברכתו לבטלה, אמנם כיון שההכרעה היא שלא לברך יתכן שגם זה מיקרי זלזול בנטילת ידים. א״נ י״ל דפשיטא שהמברך על הנטילה שלא לצורך בכלל זלזול הוא, אלא דכיון דאיכא דסברי שאף על כזית מברכים א״א לקרותו מזלזל אף שההכרעה היא שלא לברך עד כביצה.

כב. עי׳ במ״ב סימן רע״א ס״ק ס״ח ובביאור הלכה שם.

סכנה שאוכל ביוה״כ פחות מכשיעור שמשום חומרא דיוה״כ יש לו להחמיר ששיעור כדי אכילת פרס הוא תשעה מינוטין [ומיירי באופן שהרופא אמר לו שלא יזיק לו כלל אם יאכל כך פחות מכשיעור בכל כדי אכילת פרס, דאז הוא שיש לו להמתין תשע מינוטין בין כל אכילה של פחות מכשיעור, אבל אם אמר לו הרופא לאכול הרבה ביחד ואל״ה סכנה הוא לו מצוה היא לאכול הרבה ביחד, ויכין את עצמו לקיים המצוה ויאמר הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של אכילה כדי לשמור את נפשי], אבל לגבי דברים אחרים מחמרינן שהשיעור הוא פחות מתשע מינוטין לכל מאן כדאית לי׳.

וא״כ אם השיעור הוא למשל חמש מינוטין צריך לאכול כל כזית משני זיתים אלו בתוך שיעור זה של חמש מינוטין, כזית הראשון בתוך חמש מינוטין וכן כזית השני בתוך חמש מינוטין, ואם אינו עושה כן אין זו אכילה אלא טעימה (געגאַשט) ואין לברך על הנטילה.

וזה נוגע הרבה כשאוכל כשהוא כבר שבע, למשל כמו שמצוי בהחתונות באמעריק״א שקודם החופה בשעת הקבלת פנים אוכלים הרבה בשר, הרבה מאד[כג], וממילא אחר החופה כשיושב לאכול הסעודה כבר אינו רעב, ובאמת לא היה נוטל ידיו לסעודה כלל אלא שכיון שרוצה לאכול כל המאכלים שבסעודה ואינו יודע הלכות ברכות מה לברך על כל מאכל ומאכל נוטל ידיו לפת כדי לפטור כל המאכלים[כד], וכיון שאינו רעב לאכילת פת אוכל תחלה רק חתיכה קטנה של פת, ואחר כעשר מינוטין מוסיף לאכול עוד חתיכה, וכן לאחר עוד עשר מינוטין, וכיון שכן אין כאן שני כזיתים כל אחד בכדי אכילת פרס, ובאופן זה אין לברך על הנטילה.

כג. מו״ז היה מגנה מאד מנהג זה שהוא מדת רעבתנות, והיה רגיל להראות לדברי היראים (ביראים השלם סימן רע״ה) שיש לאו להיות זולל וסובא מהפסוק לא תלכו בחוקות הגוי, ועל אותו הלאו הוא שעובר הבן סורר ומורה באכילתו הראשונה [אף שאינו מביאו לידי מיתה כדי לחייבו מהלאו של לא תאכלו על הדם שמנה שם היראים בסימן ע״ה] כמו שאר אנשים שעוברים על אותו לאו כשהם זוללים וסובאים, ורמז לו כאן בקיצור.

כד. עי׳ סימן כ״ט אות ב׳ אם באמת פטור הוא מלברך שאר הברכות באופן שאכילת הפת הוא רק כדי לפטור השאר.

וכן שכיח הדבר בסעודה שלישית כמובא לעיל, שאפילו אם יאכל כביצה אם יפסיק הרבה בשעת האכילה אין כאן כזית בכדי אכילת פרס ולאו שפיר עביד דבכגון זה לא היה לו לברך על הנטילה, ולאו דוקא סעודה שלישית דמצוי כן גם בסעודת שחרית של שבת שאם כבר אכל בכמה קידוש״ים וכבר אכל הרבה מאכלים ושוב אינו רעב בשעת הסעודה ואינו אוכל כביצה כלל, או אפילו אם אוכל כביצה אינו אוכלו בשיעור של כזית בכדי אכילת פרס, ולאו שפיר עביד[כה].

ודבר זה שיש לכל כזית של הכביצה שיעור בפני עצמה של כדי אכילת פרס כתב השו״ע הרב (בפסקי הסידור סדר נט״י אות י״ח), ואין צריכים להסמיך שני הכזיתים אחד להשני, שרשאי לאכול כזית הראשון בתוך חמש מינוטין ואח״כ לעשות הפסקה של עשר מינוטין ואח״כ לאכול כזית השני בתוך חמש מינוטין. ויש להוסיף שצריך שיהא שיעור כזית בכל אחד משני חמש מינוטין אלו, אבל לא מהני אם יאכל במהירות כזית וחצי בתוך כדי אכילת פרס ואח״כ לאחר עשר מינוטין יאכל עוד חצי כזית בתוך כדי אכילת פרס, דצריך לאכול כל כזית משני הכזיתים בתוך כדי אכילת פרס.

ולפני הרבה שנים כשהוציא הגרא״ח נאה זצ״ל קונטרס בענין שיעורים הביא שם צד שצריכים לאכול כל הכביצה בכדי אכילת פרס אחת, והיה הדבר קשה בעיני לומר כן, דאיך יתכן לומר שצריך לאכול כל הכביצה בתוך שיעור זה דהא השיעור כדי אכילת פרס הוא לכזית להחשיבו אכילה ראויה, וא״כ בשיעור כביצה צריך לכפול שיעור זמן זה, ולמה יצטרך לאכול הכביצה כמו רעבתן. ושלחתי אליו מכתב בהענין, והשיב שכן כתב המטה אפרים בהלכות סוכה (סימן תרכ״ה אות נ״ב וע״ש באלף למטה סוף אות פ״ז). ואחר הרבה שנים ראיתי שאין כן דעת השו״ע הרב הנ״ל, שהוא סובר שכל כזית וכזית של הכביצה יש לה שיעור של כדי אכילת פרס לעצמה[כו].

כה. ומלבד זה יש עוד חסרון בהא גופא שאין אכילתו לתיאבון, וסעודות שבת צריכה להיות לתיאבון דמהאי טעמא אין לאכול בערב שבת כדאיתא בסימן רמ״ט סעיף ב׳ ובמ״ב שם ס״ק י״א, עי׳ בכל זה בסימן ל״ג אות ד׳.

כו. עי׳ בתהלה לדוד שהעתיק מסידור הרב שכל הכביצה צ״ל בתוך כדי אכילת פרס ותמה עליו הגרא״ח נאה בספרו פסקי הסידור אות צ״א שאין זה דעת הרב שהרי כתב שכל כזית צ״ל

ט. אין לעשות כמו שרואים אצל הגדולים אא"כ יודעים ההלכה

ואספר בענין זה עובדא וממנה יש להבין שבקל יכולים לטעות כשעושים דברים משום שכן נוהגים [מען פירט זיך אזוי], דיתכן שאין מבינים פשר המנהג וטועים בו. וגופא דעובדא כך הוה, לפני כארבעים שנה הייתי בארץ ישראל אצל מהר"א מבעלז זצ"ל, והמשמש בקודש סיפר לי אודות הצדקות של הרב מבעלז ואמר לי שיש דבר פלא בהנהגת הרב שכשנוטל ידיו לאכילה אין שומעים ממנו אלא התיבות **על נטילת ידים**, ואינו ידוע אם אומר תחלת הברכה כלל, אבל בברכת המוציא שומעים ממנו כל הברכה, ואמר לי שטעם הדבר הוא משום שהרב נוטל את ידיו הרבה פעמים ביום אף כשאינו קודם האכילה או התפילה [וראיתי בעצמי שכן נהג שכל שעה חזר ונטל ידיו], וכיון שכן ואינו מסיח דעתו מידיו באמת אינו צריך נטילת ידים כלל, ואף שנוטלן אבל אינו מברך, או עכ"פ מברך בלי שם ומלכות, ומשום שאינו רוצה שיבחינו שאינו מסיח דעתו כלל מידיו לכן אומר סוף הברכה באופן שלא ידעו שאינו מברך.

והנה באותו זמן עסקתי בהלכות נטילת ידים וידעתי שאין דבר זה נכון ע"פ ההלכה[כז], ושאפילו אם אוכל מיד אחר התפילה אף שנטל ידיו קודם התפילה ג"כ צריך

בכדי אכילת פרס. ובעצם הדבר שכתוב בפנים דלדעת השו"ע הרב יכול להפסיק בין ב' הכזיתים הרבה אין כן דעת הגרא"ח נאה בספרו קצות השלחן, שהביא שם שיש מי שפירש ששני הזיתים צ"ל תכופים זה לזה, וכתב שצריכים להיות עכ"פ שני הזתים בתוך כדי אכילת פרס זה מזה (ועי' באלף למטה שם בסי' תרכ"ה), ובספרו פסקי הסידור הנ"ל סתם דבעי' שיהיו תכופים אחד להשני.

כז. דבר זה תלוי במחלוקת בסימן קנ"ט סעיף י"ג אם נטילה לאכילה בעי כוונה, וע"ש במ"ב ס"ק ע"ה דלהלכה מקילין בשעת הדחק כשאין לו מים ליטול ידיו שנית דדי בנטילה ראשונה אף שלא היתה לשם אכילה כל שלא הסיח דעתו מידיו. וע"ע ברמ"א סימן קנ"ח סעיף ז' שאם לא הסיח דעתו מידיו לא יברך כשחוזר ונוטל ומבאר שם המ"ב ס"ק ל"ב דהיינו לחוש לדעת הראשונים הנ"ל דלא בעי' כוונה לנטילה לאכילה. ובסימן קס"ד סעיף א' איתא דדוקא אם מתנה בעת הנטילה על כל היום א"צ אח"כ ליטול בברכה כשבא לאכול, וכתב המ"ב ס"ק ג' דאף להראשונים דלא בעי' כוונה לנטילה כיון דהוא לכל היום אין סומכין על שמירתו שמא ישכח ולאו אדעתי' לכן יטול אח"כ בברכה [כן מדייק בביאור הלכה סימן קנ"ח ד"ה